

промышленности Волынской губернии, когда под влиянием реформ 60–70 гг. XIX в. и столыпинской аграрной политики формировались рыночные отношения, развивалось предпринимательство, происходила интенсификация производства. Проанализировано внедрение предпринимателями наиболее выгодных в условиях края отраслей производства.

Ведущую роль в наращивании объемов производства занимали сельские предприниматели – помещики, зажиточные крестьяне, которые собственность на землю сумели использовать с выгодой и получать прибыль как в производстве сельскохозяйственной продукции, так и в промышленности. Крупные землевладельцы Терещенки, Потоцкие, Сангушки, Радзывиллы и много других сумели найти наиболее прибыльные виды хозяйственной деятельности: выращивание зерновых, сахарной свеклы, картофеля, хмеля и основание собственных сахарных, винокурных, пивоваренных и других предприятий, мельниц. Значительных объемов производства предприниматели достигли также в деревообрабатывающей, стекольной, фарфоровой, бумажной, цементной отраслях промышленности.

Ключевые слова: предпринимательство, землевладельцы, сельское хозяйство, промышленность, сахарная, винокурная, мукомольная отрасли, Волынская губерния.

Romaniuk Nelia. Priority Industries of Manufacturers in Volyn (the Second Half of XIXth – beg. of XXth Century). Article investigates production volume indicators of agricultural and industrial production in Volyn governorate when under the influence of reforms of 60–70 s of the XIXth century and Stolypin's agrarian policy appeared market relations, business has been developing and production was intensified. We have analyzed implementation of the most favourable for this zone production branches by local businessmen.

Leadership in growing production capacities took agricultural entrepreneurs – landowners, prosperous countrymen, who were able to use land ownership to their benefits and receive profit in production of agricultural products and industry. Prominent proprietors such as the Tereshchenko, the Pototskyi, the Sangushko, the Radzyvill and many others managed to find the most profitable types of business activities – crops, sugar beet, potato, hop growing, establishment of personal sugar, grain, malt distillery enterprises, beer factories, other enterprises and mills. Significant production capacities were achieved by the entrepreneurs in wood-processing, glass, china, paper, cement branches of production.

Key words: entrepreneurship, landowners, agriculture, industry, sugar, distillery, flour milling industry, Volyn province.

Стаття надійшла до редколегії
09.12.2014 р.

УДК 94(477.7)

Антоніна Дорошева

Участь органів самоврядування Херсона та Миколаєва в розбудові міського господарства в другій половині XIX ст.

Досліджено роль інститутів міського самоврядування Херсона та Миколаєва в розбудові міського господарства в 60–90-х рр. XIX ст., що, насамперед, полягало в знаходженні підрядчиків, відведенні міської землі для будівництва, керівництві процесом розробки необхідних проектів і координації здійснюваних робіт.

Ключові слова: органи міського самоврядування, міське громадське управління, міське господарство, муніципальне підприємство, міська дума, міська управа.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема міста викликає постійний інтерес у дослідників на різних етапах розвитку історичної науки, адже міста відіграють визначальну роль у розвитку державотворення, виконуючи при цьому політико-адміністративні, соціально-економічні й культурні функції. З іншого боку, вагоме місце серед найактуальніших проблем історичної науки займає історія окремих регіонів не лише з науково-пізнавальної точки зору, а й у контексті виявлення історичних коренів сучасних регіональних проблем і способів їх розв'язання.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Серед вітчизняних дослідників питаннями місця та ролі органів міського самоврядування в розбудові муніципального господарства на Півдні України в XIX ст. займаються Л. О. Цибуленко [10, 16, 17], О. О. Марущак [14], В. В. Сальдо [23] й ін. Але переважно

всі наявні праці являють собою комплексний аналіз історичного розвитку міст. Досі ще не існує окремого цілісного дослідження стосовно зазначених проблем.

Мета публікації – проаналізувати й оцінити дії місцевої влади під час розв’язання питань формування бюджету, функціонування комунального господарства та підприємств промисловості.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Протягом другої половини XIX ст. у Миколаєві намагалися розв’язати одну із загальніших для міста проблем – заощення площ і вулиць. Ще в 1863 р. впроваджено спеціальний комітет для розв’язання цього завдання. У 1868 р. затвердили «Правила» для устрою тротуарів та бруківок на вулицях Миколаєва, які надрукували в «Николаевском вестнике». Але в 1869 р. з усіх вулиць заощені були лише Адміральська й Соборна [1, с. 53]. Зазначені «Правила» постійно порушувалися домовласниками, у зв’язку з чим міська дума прийняла рішення про видання обов’язкових постанов щодо дотримання домовласниками змісту розробленого законодавства [2, арк. 1–4]. На початку 70-х рр. XIX ст. органами Миколаївського муніципалітету приймається постанова про ремонт дороги, що вела на Польську слобідку, а також Херсонської та Рибної вулиць [3, арк. 7; 4, арк. 1]. У 1880 р. розробляється черговий проект обов’язкових постанов про устрій тротуарів на міських вулицях, згідно з яким домовласники протягом восьми місяців із моменту його оприлюднення зобов’язані були впорядкувати тротуари поруч із власними будівлями [5, арк. 3]. У 1882 р. міська дума вела переговори з підприємцями товариства «Зібер і К» про можливість заощення вулиць [6, арк. 44]. Виконання необхідних робіт потребувало чималих коштів. Так, за попередніми розрахунками на заощення лише Млинової та Заводської вулиць потрібно було асигнувати 71.065 крб. Саме тому на початку 1880-х рр. Миколаївське міське громадське управління за дозволом уряду приймає на себе зобов’язання весь збір із вивезених із Миколаївського порту зернових продуктів, за виключенням 10 % цього податку, використовувати на оплату робіт підрядчиків, які займалися будівництвом мостових та водостоків у місті. Указані 10 % передбачалися на ремонт мостових і портових споруд та на витрати для здійснення технічного нагляду за виконанням робіт [7, арк. 26]. Такі нововведення дали змогу значно прискорити темпи робіт із ремонту й розбудови вулиць, тротуарів, мостових. Лише протягом 1886 р. заощено 14.301,21 квадратних сажня мостових [8, арк. 160]. Усі ці заходи позитивно вплинули на зовнішній вигляд міста та подальший розвиток міського господарства.

До повноважень Миколаївського громадського самоврядування входило втілення й контроль за електричним освітленням у місті. Згідно з наказом військового губернатора у 1895 р. силами муніципалітету Миколаєва проведено перевірку з техніки безпеки експлуатації електричного освітлення в місті. Аналізуючи звіт проведеної перевірки, ми бачимо що в 90-х рр. XIX ст. електричне освітлення в Миколаєві існувало на паровому млині Оберемченко на Малій Морській вулиці (Морська поліцейська дільниця Миколаєва), театрі Я. Шиффера на Адміралтейській вулиці, заводі братів Донських на Херсонській вулиці в Московській частині, приміщенні Механічного заводу на Кар’єрній вулиці в Одеській частині, паровому млині, що належав миколаївському купцю К. Кобякову по Севастопольській вулиці в другій Адміралтейській частині, Чорноморському заводі Товариства механічного виробництва на Півдні Росії та ін. підприємствах [9, арк. 38, 47, 52, 93, 110], тобто впровадити освітлення за допомогою електрики могли собі дозволити переважно власники прибуткових промислових підприємств. Приватні будинки отримали електричне освітлення лише на початку XX ст.

Після провадження міської реформи 1870 р. значно збільшується показник міських прибутків Миколаєва. Так, на початку XIX ст. прибутки міста коливалися в межах 10 000 на рік, до кінця 60-х рр. ця цифра зросла майже до 70 000, у 1879 р. – уже понад 290 000, у 1880-х рр. – зросла із 350 000 до 500 000, а наприкінці століття – коливалася в межах 600 000. Тобто лише за 30 років (із кінця 60-х рр. до кінця 90-х рр. XIX ст.) фінансові статки Миколаєва зросли у 8,5 раза. Яскравим доказом прибутковості господарчого комплексу міста є такий приклад. У 1870-х рр. надходження до Миколаївської міської казни були найбільшими серед усіх міст Херсонської губернії, не враховуючи Одеське градоначальство. Вони становили 32 % від загальної суми надходжень на баланс міст губернії. У 1890-х рр. указаний показник зріс до 36 %. Друге місце по губернії займав Херсон.

Розвиток освіти, охорона народного здоров’я, благодійна діяльність, розбудова муніципальних споруд потребували значних коштів. Саме тому, формуючи свій бюджет, громадське управління містом постало перед проблемою пошуку нових джерел прибутків. Із цією метою в Миколаєві починають організовувати бійні. Щорічно їх оренда приносила місту до 2 тис. крб. Подальший розвиток

скотобоєнь значно поповнив міську казну. Уже в 1887 р. прибутки становили 21.244 крб на рік [10, с. 111], або 4,5 % від загальної суми міських прибутків.

У 1895 р. в місті почали діяти спеціалізовані заклади – свинобойні, на яких щорічно забивали в середньому до 7 тис. голів. Зважаючи на наявний досвід та великі прибутки, що приносило виробництво з переробки худоби, Миколаївська управа в 1894 р. піднімає питання про необхідність модернізації цього сектору. А вже в 1901 р. розпочали будівництво нових боєнь, які б відповідали санітарним вимогам. Одним із досягнень виробництва з переробки худоби стало зниження цін на м'ясо та покращення якості відпускнуї продукції.

Протягом першої половини XIX ст. мешканцям Миколаєва доводилося використовувати солону воду з річок та колодязів, питну ж воду, яку спеціально завозили в місто, миколаївці купували по 30 коп. за відро. Лише в 1850-х рр. стан водопостачання дещо покращився, але централізованої системи водопроводу не було. Про активізацію діяльності міської влади щодо розв'язання цієї проблеми можна говорити лише з упровадженням міського Положення 1870 р. До кінця XIX ст. в місті, за проектом відомого російського вченого та інженера В. Шухова, побудовано водопровід із центральною водонапірною вежею [11, с.16].

11 січня 1879 р. у Миколаєві починає працювати міська пошта, що розмістилася на розі Фалєєвської й Католицької вулиць. 1 січня 1890 р. відкрито міську телефонну станцію на два комутатори по 50 номерів кожний. Телефонним зв'язком користувалося 60 абонентів. Станція перебувала в підпорядкуванні поштово-телефонної контори [12, с. 45].

Для господарчого комплексу Херсона ще в 60-х рр. XIX ст. було характерна наявність добре облаштованих, порівняно з іншими містами Новоросійського краю, мостових, водопроводу та освітлення [13, с. 99]. З уведенням Положення 1870 р. процеси щодо розбудови зазначених об'єктів активізувалися.

Треба зазначити, що, згідно з наказом Катерини II (1782 р.), для розбудови майбутньої фортеці Херсону передано близько 40 000 десятин землі. Після ліквідації фортеці в 1835 р. всі землі в повному обсязі передано місту, а з 1870 р. – у розпорядження міського громадського управління [14, с. 39]. Будь-які маніпуляції з міським земельним фондом регламентувались урядовим указом від 2 листопада 1842 р. («Правила о раздаче земель, принадлежащих городам Новороссийского края и Бессарабии, для разведения садов и виноградников»), який діяв до початку XX ст. Згідно з «Правилами» право розподілу та відчуження міських земель належало міським думам і ратушам. Але в приватну власність можна було передати не більше десятої частини всієї землі, що належала місту. Розмір ділянки для однієї особи становив 1 десятину. Прохання на отримання землі розглядалося в міських думах, а потім потрапляли до генерал-губернатора, який виносив остаточне рішення. Про всі відведені ділянки генерал-губернатор щороку звітував до Міністерства внутрішніх справ. При відчуженні землі приватним особам міська дума надавала свідоцтво на тимчасове користування, видавала екземпляр «Правил» і знімала щорічний податок [15, арк. 7].

Міське Положення 1870 р. закріплювало право власності міст на міський земельний фонд, право визначати суму оренди та ціни за користування землею. Окрім цього, лише органи міського муніципалітету мали право надавати концесії на будівництво підприємств і закладів із використанням міських земель. Як наслідок, прибутки міста за цією статтею значно зростають. Так, у 1871 р. прибутки з орендованої землі Херсона становили 35 000 крб, у 1883 р. – 45 498 крб, а в 1892 р. – 112 252 крб.

У зв'язку зі збільшенням попиту на зерно, зростають орендні ціни на землю. Якщо протягом 1871–1880 рр. орендна плата становила 0,74–1,70 крб, то в наступному десятилітті вона зросла до 1,78–4,65 крб. Як наслідок, у 1892 р. прибуток з орендних земель у Херсоні збільшився в 3,2 раза та становив 112 252 крб [16, с. 27]. Це було вагомим внеском до бюджету міста, якщо врахувати, що загальна сума прибутків Херсона в 1892 р. виразилась у цифрі 354 794 крб, у 90-х рр. XIX – на початку XX ст. прибутки від експлуатації землі складали від 32 до 58 % загальної суми бюджету міста. Це пояснювалося тим, що земельний фонд Херсона був значно більшим, ніж в Одесі та Миколаєві й слабозвиненістю інших форм муніципальної власності [17, с. 67].

Бюджет Херсона протягом 60–80-х рр. поповнювався за рахунок зборів і податків із таких закладів і товариств: РГПіТ, яке винаймало в міста землю для розміщення складів й адміністративних приміщень; фабрик та заводів; промислових і торговельних закладів та ін. Найбільші прибутки приносили збори за оренду землі. Утримання міського громадського управління найвідчут-

ніше відбивалося на витратах Херсона. У цілому в 1880–х рр. у міському бюджеті Херсона чітко простежувалася тенденція до збільшення прибутків, яких, як правило, вистачало на покриття всіх запланованих і незапланованих витрат. Так, у 1883 р. до скарбниці міста перераховано 231919 крб, у 1887 р. – 290 297 крб, а в 1890 р. – уже 331 144 крб. За 10 років прибуткова частина бюджету збільшилася на 45 %, витратна – відповідно, на 43 %.

Загальні прибутки міст Херсонської губернії, не враховуючи Одесу та Миколаїв, у перший рік дії Положення 1892 р. становили 1 505 185 крб, а витрати – 1 443 476 крб [18, с. 40]. Наведені цифри свідчать, що прибутки Херсона в 1892 р. склали 29 % від загальної суми прибутків міст Херсонської губернії, а витрати – 28 % від загальної суми витрат. Це є яскравим доказом високого рівня розвитку міського господарства. Збільшити прибутки в 1892 р. муніципальним установам Херсона вдалося завдяки багатому врожаю, що дав можливість оговтатись орендаторам міських земель після неврожаю 1891 р. Прибуток від експлуатації нерухомого майна та оброчних статей збільшився на 50500 крб. Як і в попередній період, операції з нерухомим майном Херсона були найбільш прибутковими й становили понад 30 % від загальної суми прибутків. До того ж зросли надходження від оподаткування трактирних закладів, постійних дворів і продуктових крамничок. Головною статтею витрат міста було утримання міського управління та приміщень для нього. Так, у 1897 р. витрати на утримання міського громадського управління становили 47 625 крб, або майже 15 % від загальної суми витрат (328 048 крб). Друга вагома стаття витрат міста – це утримання громадських приміщень. У 1897 р. вона становила 22 229 крб, або 7 %.

На кінець 70-х рр. XIX ст. припадає початок роботи щодо розбудови міського водопроводу. Міський уряд оголошує про конкурс відповідних проектів. Зі своїми пропозиціями будівництва водопроводу у місті в Херсонську думу зверталися брати Вадон, інженер Фосс та ін. [19, с. 27–30]. Згідно з рішенням міського громадського самоврядування вся відповідальність за розбудову водопровідної мережі покладалася на міську управу. Як наслідок, у 1887 р. в Херсоні починає діяти водопровід.

Подальше будівництво міського водопроводу в Херсоні активізувалося після проведення міської реформи 1892 р. На 1 січня 1894 р. його довжина складала 24 версти. До складу водопровідної мережі входило 11 будок, 385 водопроводів, улаштованих безпосередньо в будинках (у 1892 р. їх нараховувалося 364), дві колонки для пиття, 204 пожежних крани, із яких шість установлено за кошти міста [20, с. 214]. Зі звіту міського контролера за 1896 р. бачимо, що довжина водопроводу не змінилася (24 верстви), а ось кількість домашніх водопроводів збільшилася на 31. Пожежних кранів нараховувалося 215 [21, с. 149].

Збільшити довжину водопроводу вдавалося завдяки діяльності пожежних команд і пожежного нагляду в місті (із 1894 р. в Херсоні діяло добровільне пожежне товариство). На початку 1890-х рр., виконуючи основні пункти інструкції пожежної безпеки, власники лісопильних заводів у Херсоні продовжили водопровідну мережу берегом Дніпра до своїх заводів й установили 12 пожежних кранів.

Вагомими витратами для Херсона протягом другої половини XIX ст. були постійні роботи щодо заощення вулиць та площ і заготівля граніту та каменю для цих потреб. У 1895 р. на ці роботи витрачено 144879 крб, а всього заощено протягом року 20 729 кв. сажнів. У 1898 р. міська влада взяла кредит у Бессарабському банку на суму 225 000 крб, певну частину якої використано на заощення набережної та ремонт інших муніципальних споруд [22, с. 37]. Херсонське міське управління в 1898 р. на заощення набережної й Кошового спуску виділило 35 973 крб, на побудову приміщення для пожежної частини – 24 234 крб, нову будівлю для центрального училища – 15 691 крб, кам'яні лавки на пристані – 11 109 крб.

Органи самоврядування ініціювали роботу щодо устрою парку на заболоченій місцевості біля річки Кошевої. У 1896 р. це місце огорожено та засаджено деревами, на це з міської казни витрачено 500 крб.

Продовжуючи планомірну політику, спрямовану на благоустрій міста, у 1896 р. на черговому засіданні Херсонської міської думи розглянуто звіт управи щодо пропозиції інженера Лихачова та купця Шульца про устрій у місті електричного освітлення вулиць й електричних трамваїв. План затверджено та впроваджено спеціальну комісію для його реалізації [21, с. 7]. У 1897 р. у місті почав діяти телефонний зв'язок (у цьому ж році приватних абонентів нараховувалося 85, урядових – 31, службових – п'ять), а на початку XX ст. вперше почали використовувати радіозв'язок (між Херсоном та Голою Пристанню) [23, с. 6].

Отже, у межах господарської політики міській владі Херсона й Миколаєва в другій половині XIX ст. вдалося реалізувати проекти щодо будівництва водогону, бруківки та ремонту вулиць. Освітлення за допомогою електрики з'явилося у 90-х рр. XIX ст. переважно на підприємствах, фабриках і заводах. В означений період прибутки міст збільшились у декілька разів, порівняно з першими десятиліттями XIX ст.

Перспектива подальшого вивчення цієї проблеми пов'язана з дослідженням процесу розбудови південноукраїнських міст-портів на початку XX ст. та ролі органів міського самоврядування в зазначеному процесі.

Джерела та література

1. Николаеву 200 лет. 1789–1989 гг. : [сб. док. и материалов / редкол. : Матвеев В. и др.]. – Киев : Наук. думка, 1989. – 399 с.
2. Державний архів Миколаївської області, ф. 222, оп. 1, спр. 1528. Отношение городской Управы о проекте постановлений о соблюдении домовладельцами правил по устройству тротуаров (февраль 1875 г.).
3. Державний архів Миколаївської області, ф. 222, оп. 1, спр. 1304. Дело о ремонте дороги, идущей через овраг по Госпитальной улице (25 февраля 1870 г. – 21 января 1873 г.).
4. Державний архів Миколаївської області, ф. 222, оп. 1, спр. 1501. Предложение городской управы о произведении ремонта моста между улицами Херсонской и Рыбной (22 февраля 1874 г.).
5. Державний архів Миколаївської області, ф. 222, оп. 1, спр. 1610. Проект обязательных постановлений по устройству тротуаров на городских улицах (март – апрель 1880 г.).
6. Державний архів Миколаївської області, ф. 222, оп. 1, спр. 1617. Протоколы заседаний Николаевской городской Думы (19 января – 21 декабря 1882 г.).
7. Державний архів Миколаївської області, ф. 216, оп. 1, спр. 1954. Дело об улучшении портовых сооружений и устройстве мостовых за счет сбора с отвозимых за границу товаров (27 февраля 1881 г. – 12 января 1884 г.).
8. Державний архів Миколаївської області, ф. 216, оп. 1, спр. 2029. Переписка с Министерством Внутренних Дел, военным Губернатором о замощении улиц г. Николаева (9 января 1897 г. – 26 июня 1899 г.).
9. Державний архів Миколаївської області, ф. 216, оп. 1, спр. 2006. Дело об освидетельствовании электрического и другого освещения частных домов (2 сентября 1895 г. – 17 февраля 1904 г.).
10. Цибуленко Л. О. Становлення муніципального скотопереробного виробництва у містах: Одесі, Миколаєві та Херсоні у кінці XIX – на початку XX ст. / Л. О. Цибуленко // Південний архів : зб. наук. пр. : Іст. науки. – 1991. – Вип. 1. – С. 109–117.
11. Гуйван В. У. Город корабелов Николаев : [путеводитель] / Василий Устинович Гуйван. – Одесса : Маяк, 1976. – 108 с.
12. Лифанов В. Р. Николаев: 1789–1989: страницы истории / В. Р. Лифанов, В. А. Миющенко. – Одесса : Маяк, 1989. – 164 с.
13. Сведения исторические, географические, статистические и метеорологические // Новороссийский календарь на 1866 г. – Одесса, 1866. – С. 61–129.
14. Марущак О. О. Праці гласного Херсонської міської думи П. Я. Беякова в архівах та бібліотечних фондах / О. О. Марущак // Південний архів : зб. наук. пр. : Історичні науки. – 2003. – Вип. 12. – С. 28–41.
15. Державний архів Херсонської області, ф. 4 (Херсонская Городская Управа), оп. 1, спр. 2. Договор на отвод земли для арендного пользования Херсонскому мешанину Евдокимову В. Е. и план земельного участка (25 сентября 1885 г., 8 августа 1916 г.).
16. Цибуленко Л. О. Органи самоврядування Одеси, Миколаєва, Херсону у розбудові муніципальної земельної та виробничої власності в кінці XIX – на початку XX ст. / Лариса Олександрівна Цибуленко. – Херсон : Айлант, 2003. – 159 с.
17. Цибуленко Л. О. Муніципальне землеволодіння та землекористування Херсона в кінці XIX – на початку XX ст. / Л. О. Цибуленко // Південний архів : зб. наук. пр. : Історичні науки. – 2003. – Вип. 12. – С. 65–72.
18. Обзор Херсонской губернии за 1892 г. (Приложение к всеподданнейшему отчету Херсонской губернии). – Херсон : Тип. Губернского правления, 1893. – 87 с.
19. Памятная книжка Херсонского городского общественного управления. К. 16. – Херсон : Тип. Н. О. Ващенко, 1879. – 131 с.
20. Отчет Херсонской городской управы за 1893 г. – Херсон : Тип. О. Д. Ходуминой, 1894. – 363 с.
21. Отчет Херсонской городской управы за 1896 г. – Херсон : Тип. О. Д. Ходуминой, 1897. – 262 с.
22. Обзор Херсонской губернии за 1898 г. (Приложение к всеподданнейшему отчету Херсонской губернии). – Херсон : Тип. Губернского правления, 1899. – 96 с.

23. Сальдо В. В. Херсону – 225 / В. В. Сальдо // Південний архів : зб. наук. пр. : Історичні науки. – 2003. – Вип. 12. – С. 5–6.

Дорошева Антонина. Участие органов самоуправления Херсона и Николаева в развитии городского хозяйства во второй половине XIX в. Исследуется роль институтов городского самоуправления Херсона и Николаева в развитии городского хозяйства в 60–90-х гг. XIX в., что, в первую очередь, заключалось в подборе подрядчиков, отчуждении городской земли для строительства, руководстве процессом составления необходимых проектов и координации осуществляемых работ.

Основные задачи, которые необходимо было решить городским муниципалитетам, состояли в следующем: ремонт имеющихся и строительство новых дорог; внедрение электрического освещения; формирование городского бюджета; обеспечение горожан питьевой водой; открытие новых хозяйственных объектов; озеленение города.

Во второй половине XIX в. в Николаеве и Херсоне были успешно реализованы проекты строительства и ремонта дорог, появляется центральное водоснабжение. Электрическое освещение внедрено в 90-х годах XIX в., но в основном на предприятиях, фабриках и заводах. В указанный период, доходы городов выросли в несколько раз по сравнению с началом XIX в.

Ключевые слова: органы городского самоуправления, городское общественное управление, городское хозяйство, муниципальное предприятие, городские думы, городские управы.

Dorosheva Antonana. The Role of Self-government Institutions of Kherson, Nikolayev in Alteration of City Economy (2-nd Half of the XIX-th Century). The essay of presented here investigates the role of self-government institutions of Kherson and Nikolayev in the municipal economy in the 60-th-90-th of the XIX-th century. Their main task was selection of contractors, allotment of the city land for construction, management of the necessary projects and coordination of all activities.

The main tasks the city municipalities needed solve were the road repairing and building of new ones; the inculcation of electric lighting; the forming of the municipal budget; the providing of the inhabitants with fresh water; the opening of new economic organizations; the planting of greenery.

Such projects as the road building and its repairing, the appearance of central water – supply were successfully realized in the towns of Nikolayev and Kherson in the second half of the XIX century. The electric lighting was inculcated on the whole at the enterprises, factories and plants in 90-s of the XIX century. During that period of time the town incomes increased several times as many in comparison with the beginning of the XIX century.

Key words: the organs of city self-government, city public management, municipal economy, municipal production.

Стаття надійшла до редколегії
21.12.2014 р.

УДК [94(477.85):613/14]«185/191»

Оксана Гучко

Організація медичної допомоги населенню Буковини (друга половина XIX – початок XX ст.)

У статті на основі використання низки архівних джерел проаналізовано становлення й розвиток організаційних засад медичної допомоги населенню Буковини, яка в досліджуваний період входила до складу Австрійської монархії; окреслено розуміння керівництвом краю нагальної потреби в лікуванні міських і сільських мешканців.

Ключові слова: Буковина, медична допомога, крайовий сейм, лікарня, хвороба, ліжкомісце.

Постановка наукової проблеми та її значення. Організація медичної допомоги – це своєрідна система, що включає в себе наявність медичного персоналу, зокрема лікарів і медичних сестер, які безпосередньо працюють із пацієнтами, надаючи їм необхідну медичну допомогу, і відповідних установ та окремих фахівців, котрі забезпечують функціонування системи в цілому, як на законодавчому рівні, так і в процесі діяльності закладів медичного профілю.

© Гучко О., 2015